

№ 34 (483)
Верасень 2013 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

- ➔ **Архітэктура: сакральныя гатычныя пабудовы –** стар. 3
- ➔ **Тэма для абмеркавання: ідэалогія і патрыятызм –** стар. 4
- ➔ **Фэст: як гісторыя становіцца... салодкай –** стар. 5

15 верасня – Дзень бібліятэк. Са святам, калегі!

Пра Брэсцкую Біблію чытайце на стар. 2

На тым тыдні...

✓ Напрыканцы жніўня **110-годдзе адзначыла вёска Чарчэт** Тайшэцкага раёна (Іркуцкая вобласць, Расія), заснаваная беларускімі перасялен-

юбілею, якая неўзабаве будзе ўсталяваная на ўездзе ў паселішча.

Варта дадаць, што на сценах дамоў, платах і брамах тут выразаюць і накладваюць традыцыйныя беларускія зоркі і ромбы, такія, як і на нацыянальных арнамен-тах; большасць вяскоўцаў разумеюць беларускую мову, а многія – размаўляюць на ёй.

цамі. Сябры іркуцкага таварыства беларускай культуры імя І. Чэрскага пад час урачыстасцяў перадалі вёсцы двухмоўную шыльду, прысвечаную

нашым пісьменнікам, пра ўзаемаадсіненні з вучнямі (кнігі з дарчымі надпісамі, лісты былых вучняў да творцы і інш.).

На адкрыцці выстаўкі выступілі малодшы сын Якуба Коласа Міхась Міцкевіч, унучка паэта Марыя Міцкевіч, доктар філалагічных навук, прафесар Вячаслаў Рагойша.

✓ **4 верасня** ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва пачала працу **выстаўка «Крок узмрок»** Уладзіміра Лапо, на якой прадстаўленыя творы графікі розных гадоў і скульптуры, выкананыя ў тэхналогіі прамога ліцця.

✓ **4 верасня** ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі прадставілі **выстаўку «450-годдзе Брэсцкай Бібліі»**.

На ёй можна не толькі пабачыць рарытэты экзэмпляр і прыгажосць яго мастацкага афармлення, даведацца пра асабісты лёс кнігі, але і пазнаёміцца з даследаваннямі айчынных і замежных навукоўцаў, прысвечанымі ўнікальнаму выданню. Сярод экспанатаў і падрыхтаванае бібліятэкай электроннае выданне на DVD, якое змяшчае поўную залічваную копію Брэсцкай Бібліі, навуковыя артыкулы пра гісторыю стварэння і асаблівасці прадстаўленага экзэмпляра.

Падрабязней – на старонцы 2.

✓ **5 верасня** ў Дзяржаўным літаратурна-мемарыяльным музеі Якуба Коласа адбылася **літаратурная вечарына пісьменніка і грамадскага дзеяча Уладзіміра Мацвеевіча**.

Загадкі, сатырычныя творы і эпіграмы Уладзіміра Мацвеевіча друкаваліся ў часопісах «Бярозка», «Вясёлка» і «Паралеска», зборніках для дзяцей і юнацтва «Заранка» і «Цвіце верас». Уладзімір Іванавіч аўтар кніг «Лекі без аптэкі», «Азбука ў загадках», «Сябрынка», «Староначкі з моўнай скарбончкі» і інш. У сваіх кнігах паэт не толькі змяшчае лічыльні і шарады, але і плумачыць сваім маленькім чытачам літаратурныя тэрміны, дае карысныя парады.

У мерапрыемстве бралі ўдзел галоўны рэдактар часопіса «Вясёлка» Уладзімір Ліпскі, намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Полымя» Уладзімір Мазго, пісьменнікі Уладзімір Саламаха, Ніна Галіноўская, Генадзь Пашкоў, Міхась Пазнякоў, Ганад Чарказян, Мікола Чарняўскі, Мікола Мальяўка.

✓ **7 верасня** ў Музеі народнай архітэктуры і побыту пад адкрытым небам прайшоў штогадовы **фолк-фэст «Камяніца»**. На галоўнай сцэне выступілі беларусы «Guda», «Стары Ольса», «Палац», расійска-беларускі гурт «Нварта», украінскія каманды «Фолькнері» і «ДахаБраха», польскі «Orkiestra Sw. Mikofaja».

Падрабязней чытайце ў наступным нумары газеты.

✓ **7 – 8 верасня** ў Навагрудку адбыўся **XVI міжнародны фэст сярэднявечнай культуры «Навагрудскі замак-2013»**. У праграме былі спаборніцтвы лучнікаў і мечнікаў, бугурты, конны турнір, інсцэніроўка каранатыі Міндоўга, а таксама выступы гуртоў, што граюць сярэднявечную музыку і яе сучасныя інтэрпрэтацыі.

Пра міхулае
Сёхня
Дзеля будучыні
Краязнаўчая
газета

падпісны індэкс:
індывідуальны - 63320
ведамасны - 633202

Дзень народзінаў Брэсцкай Бібліі

Чытачы могуць узгадаць, што некалькі месяцаў таму «Краязнаўчая газета» ўжо пісала пра 450-годдзе Брэсцкай Бібліі, якое сёлета адзначаецца. Сёння ў нас ёсць магчымасць вярнуцца да гэтай тэмы, бо якраз 4 верасня 1563 года і ўбачыла свет Брэсцкая Біблія. А святкаванне юбілею кнігі адбылося ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі. Таксама спецыяльна да імпрэзы супрацоўнікі бібліятэкі падрыхтавалі выстаўку «450-годдзе Брэсцкай Бібліі» і сабралі даследаванні айчынных і замежных навукоўцаў, што тычацца гэтага выдання.

Але перш, чым пачаць гаворку пра імянінцу (менавіта так кнігу называлі пад час імпрэзы супрацоўнікі бібліятэкі), варта колькі словаў сказаць пра фундатора гэтага выдання – Мікалая Радзівіла Чорнага. У Вялікім Княстве Літоўскім ён займаў дзве вышэйшыя пасады – канцлера і віленскага ваяводы, і ў свой час яго называлі некаранаваным каралём ВКЛ. Менавіта дзякуючы падтрымцы гэтай асобы была выдадзена Біблія.

Больш падрабязна пра «адзін з найкаштоўнейшых дзіямантаў у скарбонцы аддзела рэдкіх кніг і рукапісаў» слухачам расказала Алена Цітавец, загадчыца сектара кнігазнаўства гэтага аддзела. Як высветлілася, на яе старонках захаваліся рукапісныя пазнакі, а таксама штампы. Адзін з іх – штамп бібліятэкі Віленскага евангеліска-

Выступаюць А. Цітавец і Т. Галенчанка

рэфармацкага сінода, які быў заснаваны Мікалаем Радзівілам Чорным. Магчыма, наш асобнік Бібліі трапіў туды ўжо пасля яго смерці.

Варта адзначыць, што кола выступоўцаў пад час імпрэзы было досыць шырокім. Пра мастацкія вартасці выдання расказала слухачам дацэнт кафедры этналогіі, музейялогіі і гісторыі мастацтваў гістарычнага факультэта БДУ Наталля Трыфанова. Дарэчы, навукоўцы лічаць, што да сённяшняга часу захавалася каля сарака асобнікаў Брэсцкай Бібліі. Але ёсць і іншае меркаванне, згодна з якім гэтую лічбу можна павялічыць прыкладна ўдвая. Пад час імпрэзы з гэтым згадзілася і Людміла Іванова, вядучы палеограф Нацыянальнага гістарычнага архіва. Сваю думку яна абгрунтавала тым, што ў XVI стагоддзі Брэсцкая Біблія была вельмі распаўсюджаным выданнем, а яе асобнік знаходзіцца ў кожным пра-

тэстанцкім зборы Вялікага Княства Літоўскага.

Гісторык і кнігазнаўца Георгій Галенчанка назваў Брэсцкую Біблію непераяздзеным шэдаўрам беларускага кнігадрукавання. Адзначыў ён і тое, што ва Усходняй Еўропе Брэсцкая Біблія была першай поўнай Бібліяй – то бок, складалася са Старога і Новага Запаветаў. Адным словам, у гэтай сувязі нам ёсць чым ганарыцца. Аднак гісторык не абмінуў увагай і тое, што на сённяшні дзень асобнік кнігі, які знаходзіцца ў Беларусі, яшчэ мала вывучаны. Могуць спатрэбіцца даследаванні не аднаго дзясятка навукоўцаў, каб поўнасцю раскрыць таямніцы Брэсцкай Бібліі, якія, відавочна, яшчэ ёсць. «Жніва многа, але жняцоў мала», – так, амаль дакладнай біблейскай цытатай, скончыў імпрэзу Георгій Галенчанка.

Ніна КАЗЛЕНА
Фота аўтара

Новая рубрыка

Штогод самы напружаны і насычаны на падзеі ды адкрыцці час – лета. У мінулым нумары, да прыкладу, мы змясцілі расповед пра валанцёрскі летнік у мястэчку Смаляны ў Аршанскім раёне. А колькі летніх цікавостак застаюцца па-за кадрам, па-за старонкамі нашай (ды й іншых!) газет. Вось мы і прапануем чытачам падзяліцца сваімі адкрыццямі прамінулага лета. Давайце разам напішам вялікае дарослае краязнаўчае сачыненне пад звычай для ўсіх са школьных гадоў назваю «Як я правёў лета». А для паважаных дзяўчатак, жанчынаў, кабетаў – «Як я правяла лета».

Калі ласка, дасылайце на адрас рэдакцыі свае расповеды, фотаздымкі, малюнкi, а мы будзем знаёміць з імі ўсіх чытачоў «Краязнаўчай газеты». Час напісання сачынення – не ўрок, а цэлы верасень. Далучайцеся самі і далучайце сяброў!

Падарунак да Дня горада

Сёлета два нацыянальныя музеі краіны (Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь і Нацыянальны мастацкі музей) да свята Дня горада робяць падарунак жыхарам і гасцям сталіцы. А заключаецца акцыя ў тым, што набыўшы з 14 верасня і да канца месяца ўваходны квіток на наведванне ўсёй экспазіцыі адной з гэтых устаноў, наведнікі аўтаматычна атрымаюць магчымасць наведаць другі музей у гэты ж дзень усяго за палову кошту! Такім чынам, усяго за адзін дзень шчаслівыя ўладары квіткаў змогуць пазнаёміцца і з мастацтвам, і гісторыяй Беларусі (музеі знаходзяцца ў адным квартале).

Думаецца, што такі незвычайны і ў адначасе цікавы эксперымент двух галоўных музеяў краіны дапаможа не толькі ў арганізацыі агульнай культурнай прасторы, што падкрэсліць непаўторнае аблічча і каларыт Мінска, але і падштурхне іншыя музеі (не толькі сталічныя) да смелых працоўных эксперыментаў.

Паводле
інфармацыі арганізатараў

Творчая прэзентацыя абласнога свята паэзіі і аўтарскай песні «Пісьмянкоў луг» (пра якое раней распавядала і «Краязнаўчая газета») прайшла, як кажуць, на адным дыханні. Зраніцы і да позняга вечара працавала пляцоўка «Душы выдатных парывы» на свяце беларускага слова ў Быхаве. Гледачам была прапанаваная цікавая і разнастайная праграма: літаратурна-музычныя кампазіцыі, творчыя прэзентацыі, тэатральныя настановаўкі, канцэрты аўтарай-выканаўцаў Гомеля, Магілёва і Мінска.

Паўтары гадзіны займалі ўвагу гасцей пляцоўкі касцюковіцкія артысты. Самы малады, 12-гадовы ўдзельнік мерапрыемства аўтар-выканаўца Артур Міроненка выканаў песню «Мама». У процівагу сучасным артыстам прагучалі аўтэнтчныя песні ў выкананні паэты і спявачкі Ніны Бялугінай. Трэба дадаць, што спевамі Ніны Сямёнаўны (а таксама песнямі яе бабкі Агапкі) захапляліся такія дзеячы беларускай культуры, як Ніл Гілевіч, Аляксей Пысін, Віктар Карамзаў. У святочны дзень усе пераканаліся, што цудоўныя песні нашых продкаў жывуць і спараджаюць у слухачоў жаданне выклікаць спевакоў на «біс».

Пад прыгожыя беларускія маты прагучалі вершы паэтаў прыбя-

«Пісьмянкоў луг» збірай сяброў...

седскага краю ў выкананні сяброў народнага аматарскага аб'яднання «Літаратурная гасцёўня «Крынічка» Касцюковіцкай цэнтральнай бібліятэкі імя І.Г. Чыгрынава. Уласныя вершы, прысвечаныя роднай мове і слаўным землякам, прагучалі паэтка Святлана Даськова. Беларускамоўныя песні на словы Алеся Пісьмянкова. У планах Аляксея –

кананні народных вакальнага ансамбля «Альянс» і ансамбля «Калініца», ВІА «Этыкет», гуртоў «Цудараніца» і «Чараўніцы».

Прыемным і карысным сталася знаёмства з мінскім бардам Аляксеем Нежаўцом. У багатым рэпертуары гэтага выканаўцы шмат песень на словы Алеся Пісьмянкова. У планах Аляксея –

выпуск асобнага дыску з песнямі на вершы нашага земляка. Тут жа абмяняліся падарункамі: касцюкаўчане – апошні зборнік А. Пісьмянкова «Не знікай», ад новага творца сбра атрымалі дыск з яго песнямі на словы беларускіх паэтаў і абыццяў не завітаць на чарговае свята паэзіі і аўтарскай песні «Пісьмянкоў луг».

Увесь час на пляцоўцы «Пісьмянкова луга» працавалі выстаўкі дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва, тэматычная выстаўка краязнаўчага музея «Касцюковіцкая літаратурная», бібліятэчна – «Літаратурнае сусвет Касцюковіцчыны». Але найбольшую цікаўнасць у гасцей «Касцюковіцкай тэрыторыі» выклікалі матэрыялы, прадстаўленыя на літаратурных паліцах. Дзіва што – багаты ў нас зорапад талентаў!

Малюўнічым і сімвалічным атрымаўся фінал мерапрыемства. Верш А. Куляшова «Муза» прагучаў у суправаджэнні скрыпкі і танцоўшчыцы ў вобразе Музы. Ліру, як сімвал натхнення, Муза падаравала ўсім прыхільнікам мастацтва. Яна паабяцала, што будзе як мага больш радкоў нашэптаваць ім на роднай, павучай і такой прыгожай беларускай мове.

Наталля ДРОБЫШАВА,
кіраўнік народнага аматарскага аб'яднання
«Літаратурная гасцёўня «Крынічка»»
пры цэнтральнай бібліятэцы
імя І.Г. Чыгрынава, г. Касцюковічы
Фота Людмілы СМАЛЯКОВАЙ

Схаваны збор

Гістарычнае мінулае Івянца нельга разглядаць адасоблена, а толькі ў кантэксце агульных тэндэнцыяў развіцця грамадства на Беларусі і абавязкова неад'емна з Івянецкім рэгіёнам, які фармаваўся стагоддзямі і з'яўляецца арганічнай часткай.

Як вядома, дзяржаўнай мовай Вялікага Княства Літоўскага была старабеларуская, а вось у касцельнай літургіі выкарыстоўвалася лацінская, якая выконвала і функцыю міждзяржаўных зносінаў у Еўропе.

Тыя далёкія часы на Літве ўзнісла, але дакладна і рэалістычна апісаныя Міколам Гусоўскім у славутай паэме «Песня пра зубра». Дарэчы, дзякуючы высілкам краязнаўцы Георгія Каржанеўскага ўстаноўлена, што геніяльны паэт-лацініст нарадзіўся 6 снежня 1475 года ў княжацкім пяселенні Гусава (Усава) каля Івянца, каля вытокаў пушчанскай ракі Уса. Для большай пэўнасці мушу прывесці словы прафесара Адама Мальдзіса: «Лічу, што ёсць падставы прыпомніць, уявіць і прыпісаць вялікага паэта Мікалая Гусоўскага ў край яго нараджэння – на яго малой Айчыне – зямлі Івянецкай» (2007).

Інтэнсіўнае фармаванне беларускай народнасці ў асноўных рысах закончылася ў XVI стагоддзі. З гісторыі вядома, што ў сярэдзіне гэтага стагоддзя хваля Рэфармацыі з захаду дакацілася да Літвы. Рэнесансныя ідэі гуманізму, асветы, дэмакратызацыі касцёла і абмежаванне яго даходаў з прыхільнасцю былі ўспрынятыя большасцю магнатаў, шляхты, мяшчанаў. Узначалі рух князь Мікалай Радзівіл Чорны з каль-

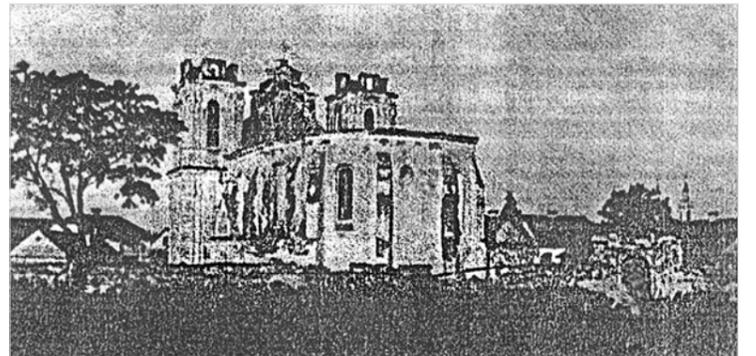
віністычнымі філасофска-рэлігійнымі поглядамі. Пачалося актыўнае будаўніцтва пратэстанцкіх збораў, а пры іх адкрываліся школы, шпіталі, друкарні. Філософ, тэолаг, публіцыст Сымон Будны выдае свае кнігі на старабеларускай мове. Адукацыя і пропаведзі-казанні сталі праводзіцца на зразумелай гаворцы.

У мізэрных энцыклапедычных звестках згадваецца, што ў гэты час у Івянцы дзейнічаў кальвінскі збор, школа, шпіталь. Але дакладная дата і імя фундатара не пазначаныя, бо, відаць, камусьці вельмі хацелася сцерці гэты факт з памяці нашчадкаў.

Я больш за два дзесяцігоддзі безвынікова шукаў месца знаходжання мураванага

храма. На фотаздымках пачатку XX стагоддзя зафіксаваны барочны фасад Траецкага касцёла з дзвюма вежамі, моцна пашкоджанымі пры пажары ў 1888 годзе. Нарэшце пашчасціла – не так даўно на вочы патрапіў здымак гэтых руінаў з боку алтарнай часткі (глядзіце фота). Дык гэта ж готыка! Трохгранная алтарная сцяна замест вычлененай алтарнай апсіды, паўцыркульныя вузкія аконныя праёмы, кантрафорсы – гэта характэрныя асаблівасці архітэктуры пратэстанцкіх храмаў. Адсутнасць мураваных скляпенняў сведчаць аб тым, што пралёт нефа перакрываўся кроквеннай канструкцыяй даху з падшыўной драўлянай столлю.

Такі тып сакральнай гатычнай архітэктуры быў пашыраны на Беларусі ў першай палове XVI стагоддзя. Па гэтым фотаздымку мне ўдалося ўявіць агульны выгляд храма і эскізна выканаць графічную рэканструкцыю.

Неабходна нагадаць, што храмы розных канфесіяў вызначаліся арыентацыяй алтара адносна частак свету: каталіцкія – на захад, пратэстанцкія і праваслаўныя – на ўсход, а ўніяцкія – на поўнач. Гэтага канону строга прытрымліваліся да XIX стагоддзя, калі пасля падзелаў Рэчы Паспалітай расійскія ўлады сталі прыстаўваць святыні пад праваслаўныя цэрквы.

Так як Рэфармацыя набірала моц і папулярнасць у ВКЛ, стварала пагрозу аўтарытэту

каталіцызму, то напрыканцы XVI стагоддзя ўтвараюцца контррэфармацыйныя рухі.

У 1606 годзе князь Ян Давойна ўзводзіць у Івянцы драўляны двухвежавы фарны касцёл, які згарэў у 1709 годзе. Да гэтага часу ўжо дзейнічаў драўляны касцёл пры кляштары францысканцаў і вялося інтэнсіўнае будаўніцтва мураванага, вежы якога да нашага часу працінаюць вертыкалямі блакітнябэсаў і зачаравана купаюцца ў Волме.

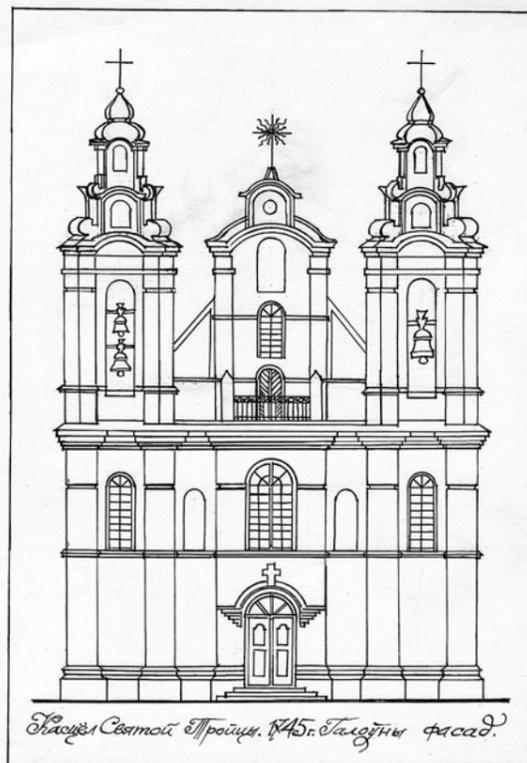
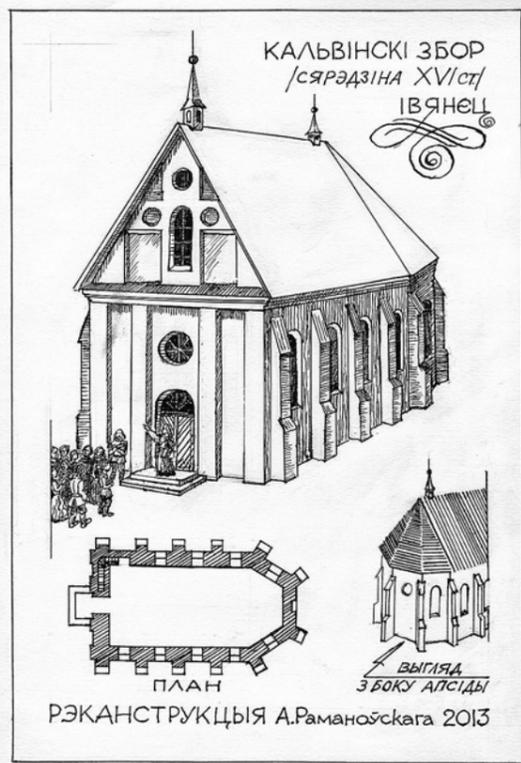
У 1676 годзе сейм Рэчы Паспалітай забараніў будаўніцтва збораў, а існуючыя ў большасці былі перададзеныя католікам. Падставай стала выступленне магнатаў-пратэстантаў ВКЛ на баку Швецыі пад час ваенных дзеянняў на тэрыторыі Польшчы.

У многіх крыніцах пазначана, што ў 1745 годзе мінскі стольнік Ян Салагуб пабудаваў парафіяльны касцёл Св. Тройцы. Але, на нашу думку, толькі прыбудаваў да кальвінскага збору двухвежавы фасад, бо розначасовыя стыльы асаблівасці і адсутнасць сакрысцыі сведчаць на карысць гэтай высновы. Давялося зрабіць схематычны чарцёж фасада.

Велічны манументальны фасад-нартэкс закрыў нібы тэатральнай кулісай гатычны неф. Тут архітэктар удала знітаваў плыні сармацкага і віленскага стыляў позняга барока.

У 1868-м храм перададзены праваслаўным, а ў пачатку XX стагоддзя знесены.

Алег РАМАНОЎСКИ,
г. Івянец

Пінск – ціхі горад з багатай гісторыяй. Ён мае свае мастацкія традыцыі, заўсёды прыцягваў творчых людзей. І нядаўна яны не абышлі бокам: цэлая група мастакоў наведла наш край.

23 жніўня ў Музеі Беларускага Палесся адбылося адкрыццё выстаўкі жывапісу і скульптуры пад назвай «Ад Нёмана ды Піны», у якой узялі ўдзел мастакі з Мінска (Мікалай Мішчанка, Леанід Гоманаў, Яўген Шунейка) і з Узды (Андрэй Лычкоўскі, Алесь Філіповіч і яго сын Яраслаў Філіповіч). (Варта дадаць, што пра выстаўку творцаў ва Уздзе «КГ» паведамляла ў № 30).

Выстаўка – асабістая ініцыятыва мастакоў, якія паставілі перад сабою за мэту паказаць значнасць геаграфічных, гістарычных і культурных аб'ектаў. Беларускай прыродзе і гістарычным мясцінам. Мастакі імкнуцца зрабіць мастацтва бліжэй да простых людзей, якія часам нават не ўсведамляюць, якім багаццем валодаюць, не адчуваюць гонару за сваю нацыю, руйнуюць тое, што засталася ад мінулых пакаленняў, не думаючы пра будучыню. Колькі прыгожага мы не заўважаем, жывучы ў мітусні і клопатах.

Гледзячы на прадстаўленыя працы М. Мішчанкі, нельга не звярнуць увагу на нічым не парушаны спакой, ад-

нанне чалавека і прыроды. Калі насоўваецца навальніца, кожны часам адчуваў сябе ўсяго толькі пясчынкай і паспешліва імкнуўся схаватца ад гэтай стыхіі. Гэта па-майстэрску паказаў у сваіх працах Л. Гоманаў. А. Лычкоўскі прадставіў гледчам спакойныя

лірычныя пейзажы – дрэвы, што спускаюць галіны ў ціхую затоку вады, марозную рапіцу альбо яблыні ў вясновай квецені. А. Філіповіч, які прадставіў працы пейзажнага жанру, выяўляе таксама захопленасць гістарычным пластом роднага краю.

Я. і А. Філіповічы, М. Мішчанка, А. Лычкоўскі

Роднае ў мастацтве

Я. Філіповіч самы малады з удзельнікаў. Асаблівае ўражанне аказвае скульптура «Усім ахвярам», выкананая з алюмінія.

Наша беларуская зямля вельмі багатая, своеасабліва і славіцца жывымі традыцыямі, звячаямі, абрадамі. І мы яшчэ маем магчымасць мець зносіны з носьбітамі традыцыйнай рэгіянальнай культуры. Таму прадстаўленыя на выстаўцы працы Я. Шунейкі, выкананыя ў тэхніцы «набіванка», і роспіс па тканіне маюць вялізнае культурнае значэнне. І гэты, першапачатковы традыцыйны, від творчасці паказвае, наколькі мастацтва неаддзельнае ад паўсядзённага жыцця, наколькі яно нам блізкае.

Дбайнае вывучэнне, развіццё, захаванне і адраджэнне традыцыйных відаў народнай творчасці, пераасэнсаванне яго ў новых вобразах з'яўляецца таксама нашай непасрэднай задачай. Гэтая выстаўка закранула самыя актуальныя праблемы для беларускага сучаснага мастацтва – паказаць значнасць гістарычнай і культурнай спадчыны, неабходнасць духоўных каштоўнасці перадаваць маладому пакаленню.

Ірына ВІШНЕЎСКАЯ,
мастацтвазнаўца,
г. Пінск

У залежнасці ад гістарычных умоваў ідэалогія можа змяняцца. Ідэалогія дзяржаўнасці не ўзнікае адразу. Яна пачала нараджацца ў далёкія мінулыя стагоддзі і развівалася з фарманнем народа і стварэннем самастойнай дзяржавы. Няўменнай застаецца толькі ідэалогія патрыятызму. У адносінах да аднаго чалавека – быць чалавекам.

Тэрмін «патрыятызм» мае ў аснове грэчаскага слова *патрыс*, якое азначае «радзіма», «айчына». Гэта маральны і палітычны прынцып, сацыяльнае пачуццё, зместам якога з'яўляецца любоў да сваёй айчыны, адданасць ёй, гонар за яе мінулае і сучаснае, імкненне абараняць інтарэсы Радзімы. Патрыятызм не дапускае супрацьпастаўленне адной нацыі іншым, бо гэта прамае дарога да нацыяналізму.

А цяпер аб пытанніх увекавечвання памяці загінулых абаронцаў Айчыны. Вялікую ролю тут адыграла стварэнне кнігі «Памяць». Да гэтага перыяду адносіцца і ўсплёск краязнаўства, што спрыяла знікненню многіх «белых плямаў» гісторыі. На жаль, большасць кніг «Памяць» далёкія ад жаданага. Не заўсёды можна было знайсці людзей, здольных выканаць працу. Для напісання мастацкай літаратуры трэба мець талент, для напісання дакументальнай – талент і мінімум ведаў, для напісання гісторыка-дакументальнай – талент і максімум ведаў плюс падтрымка мясцовых ўладаў, бо на свае сродкі не кожны можа аб'ездзіць архівы і распукаць іншыя крыніцы інфармацыі.

Мне давалося ўдзельнічаць у стварэнні некалькіх кніг «Памяць». Дастаткова пагартаць любую з гэтай серыі, і становіцца зразумелым, як над ёй працавалі.

Не заўсёды разумелі гэтую святую справу і мясцовыя ўлады. У 1989–1991 гадах пытаннімі стварэння кніг «Памяць» займаліся ідэалагічныя аддзелы пры райгаркамтэхах КПБ. З задачай не справіліся. Чаму? Не знайшлося ў аддзелах схільных і неаб'якавых людзей. Таму Саўмін БССР прымае пастанову № 203 ад 27.05.1991 года «Аб выданні ў рэспубліцы кніг «Памяць», якая прадугледжвала стварэнне адпаведных камісіяў і працоўных груп, стварэнне фінансавага фонду. Светлагорскі раён адзіны ў Беларусі, дзе ні гар-, ні райвыканкамы не палічылі патрэбным яе існаванне, замест якой была ўтвораная так званая творчая група. Ніхто з яе складу не быў вызвалены ад выканання сваіх абавязкаў на асноўнай працы з захаваннем працоўнага месца. І толькі

Гісторыя. Самая старажытная і першая гуманітарная навукa. З яе выйшлі не толькі гуманітарныя, а і іншыя навукі. Гісторыя – гэта не казка, гэта памяць, дзякуючы якой чалавецтва накіла веды папярэдніх пакаленняў, карыстаючыся якімі ідзе да эканамічнага і сацыяльнага прагрэсу. Не было б яе, не было б чалавецтва.

Ідэалогія не з'яўляецца навукай.

Але і яна ўзнікла ў старажытнасці з узнікненнем грамадства.

Ідэалогія – сістэма палітычных, прававых, філасофскіх, рэлігійных і эстэтычных ідэяў і поглядаў, у якіх адлюстроўваецца стаўленне людзей адно да аднаго і да рэчаіснасці, карэньныя інтарэсы, мэты і памеры сацыяльных груп, класаў, партыяў, суб'ектаў палітыкі і ўлады.

Талент і максімум ведаў

Гісторыя, ідэалогія і некаторыя пытанні аб увекавечванні памяці загінулых абаронцаў Айчыны

ў 1993 годзе быў прызначаны кіраўнік групы з аплатай. Кандыдатура аказалася няўдалай. Гэты чалавек вырашыў, што раз ён кіраўнік, дык і павінен кіраваць, праўда, невядома кім. Кіраўнік – назва ўмоўная. Ён павінен быць галоўным выканаўцам усіх працаў над кнігай.

Я працаваў над кнігай увесь перыяд яе стварэння з 1991 па 2003 гады. Многа гэта ці мала? На першы погляд, многа. Але калі ўлічыць, што гэта 12 маіх водпусаў, то атрымліваецца адзін год. Праўда, выкарыстоўваўся ўвесь вольны час. Гэта нешматлікія выхадныя, што было звязана са спецыфікай службы, ды ночы. Бачачы негатыўнае стаўленне да стварэння кнігі, амаль усе пытанні на першым этапе ўзяў на сябе. Да працаў было прыцягнута каля ста патрыятычна настроеных чалавек. І ўсё роўна мы не паспявалі. З прызначэннем па маёй згодзе ўкладальнікам светлагорскай кнігі майго добрага знаёмага з Рэчыцы пачаўся другі этап. Справы пайшлі хутчэй. Наогул, працаваць давалося ў складаных умовах. Не было ні часу, ні элементарных умоваў, нават жыллёвых. Тут «дапамог» гарвыканкам, супрацоўнікі якога, парушаючы маё законнае права на атрыманне добраўпарадкаванага жылля, не толькі не паставілі мяне на ільготную чаргу як афіцэра, зволенага па скарачэнні штатаў з Савецкай Арміі, а нават дабіліся зняцця з чаргі па месцы працы. І больш за тое, гарвыканкам у асобе тагачаснай загадчыцы аддзела культуры (афіцыйна выступаў заказчыкам кнігі) адхіліў мяне ад працы па стварэнні светлагорскай кнігі «Памяць». Мой адказ быў просты – немагчыма адхіліць чалавека, які не быў у штаце гарвыканкама і праца якога не аплатаецца.

Першая кніга выйшла ў 2000, другая – у 2003 гадах. Калі б быў надрукаваны ўвесь сабраны матэрыял, то

атрымалася б тры. Па ёмістасці светлагорская кніга «Памяць» саступае толькі мінскай. Названыя прозвішчы загінулых у час Вялікай Айчыннай вайны 8 978 чалавек з ліку мірных жыхароў і землякоў, якія не вярнуліся з франтоў, 16 649 воінаў і партызанаў пры абароне і вызваленні раёна. Акрамя таго, 12 загінулых у час савецка-фінскай вайны, 547 рэпрэсаваных, 2 368 чалавек, якія вярнуліся з Перамогай. Усяго – 28 007 чалавек. І па гэтым мы саступаем толькі мінскай хроніцы; крыху менш, чым у нас, у дубровенскай.

На жаль, улады не зразу мелі прызначэнне кніг. Яны напісаныя не столькі для ветэранаў, колькі для выхаваўчай працы сярод моладзі. Маладыя людзі павінны ведаць, хто былі іх продкі, якія ваявалі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, ганарыцца імі, браць прыклад. Магчыма, і не складалася б такое становішча, як у Светлагорску, дзе на горад з насельніцтвам крыху больш за 70 тысячаў чалавек прыходзіцца каля 3 200 хворых на СНІД. Аб наркаманах размова тут нават не ідзе. Патрыятычна настроены малады чалавек не стане наркаманам. Нягледзячы на шырокі попыт, кнігі, як у суседнім Рэчыцкім раёне, не пайшлі ў продаж, не сталі набыткам шырокіх масаў, заляжаліся на складзе і не выканалі свайго прызначэння.

Пасля выдання светлагорскіх кніг «Памяць» неаднаразова мне тэлефанавалі родныя загінулых у гады Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі Светлагорскага раёна, але не названых у кнігах (на гэта ёсць аб'ектыўныя прычыны), прасілі працягваць пошукавую працу, сабраць матэрыялы яшчэ для адной кнігі. І праца працягваецца. Выяўленыя прозвішчы некалькіх дзясяткаў загінулых, якія не праходзяць праз ваенкамат. Дарэчы, пошукавая праца праводзілася і пры стварэнні папярэдніх кніг. У другой на-

званыя прозвішчы 57 загінулых байцоў і камандзіраў, не пастаўленых на ўлік. Гэта без уліку партызанаў і падпольшчыкаў. Падобнага па іншых раёнах Беларусі я не сустракаў. І ўсё ж па аб'ектыўных абставінах не ўстаноўленыя прозвішчы 5–6 тысячаў чырвонаармейцаў, загінулых пры абароне і вызваленні раёна.

У канцы 2011 года мною завершаная кніга «Падпольная і партызанская барацьба на тэрыторыі Рэчыцкага раёна ў гады Вялікай Айчыннай вайны (1941–1943 гг.)» дзе, акрамя гісторыі, пералічаныя практычныя ўсе загінулыя партызаны і падпольшчыкі гэтага раёна.

Яшчэ ў 2004 годзе па ініцыятыве намесніка старшыні Светлагорскага райвыканкама вырашалася пытанне аб стварэнні трэцяй кнігі «Памяць». На час напісання артыкула мною набраная на камп'ютары трэць гэтай кнігі пад назвай «Гісторыя Светлагоршчыны ў гісторыі Беларусі». Пакуль што (а прайшло ўжо шмат гадоў) райвыканкам не прыняў ніякіх афіцыйных рашэнняў аб стварэнні гэтай кнігі.

Створаныя ідэалагічныя аддзелы пры райгарвыканкамах краіны. Гісторыя паўтараецца. Фактычна яны нічым не адрозніваюцца

ад аддзелаў пры райгаркамтэхах КПБ, якія раней існавалі. Цяпер выходзяць кнігі серыі «Неизвестная история» пад рэдакцыяй Анатоля Тараса. Невядома там не так ужо і многа, а вось у некаторых публікацыях брудна хапае. Скажамчы гісторыю, у прыхаванай форме яныносяць антыбеларускі характар. І што можа супрацьстаяць гэтаму наш шматлікі ідэалагічны апарат? Ды нічога. Супрацьстаяць можа толькі гісторык, які добра ведае гісторыю Беларусі. Такія людзі па сваіх ведах стаяць на галаву вышэй любога з сучасных ідэолагаў. Кнігі гэтай серыі выходзяць на добрай паперы, а некаторыя друкуюцца паўторна. Людзі думаюць, што там напісана ўсё праўдзіва. А вось на патрыятычныя выданні тыпу рэчыцкай, напісанай мною, у дзяржавы сродкаў няма. Знайшлі на што шкадаваць не такія ўжо вялікія фінансы. Эканомім на выхаванні патрыятызму!

А што ж аб працягванні працы па ўдакладненні гісторыі раёнаў і далейшым увекавечванні памяці загінулых абаронцаў Радзімы ў розных войнах? На сённяшні дзень яна трымаецца толькі на патрыятычна-энтузіястах. Ужо даўно гэтую працу трэба паставіць на дзяржаўны ўзровень. Тады знікне шэраг праблемаў, у тым ліку і аплата за стварэнне патрыятычных кніг. Пасля выдання кнігі «Памяць» мне давалося прысутнічаць у Гомелі на сходзе прадстаўнікоў раёнаў і гарадоў па пытанніх далейшага увекавечвання памяці загінулых абаронцаў Айчыны. Прадстаўнік Міністэрства абароны прапанаваў аднавіць камісію па стварэнні кніг «Памяць». Прадстаўнікі раёнаў прапанову адхілілі. А навошта ім лішняя турботы? Са свайго горкага вопыту я скептычна стаўлюся да гэтых камісіяў. Пры стварэнні светлагорскіх кніг камісія існавала толькі на паперы, ні разу не збіралася і ніякай ролі не адыграла.

Выйце ёсць. Трэба ў склад ідэалагічных аддзелаў уключыць усебакова развітых людзей, якія б мелі ўяўленне, што такое ідэалогія і патрыятызм, мелі б вопыт напісання гістарычных кніг, пажадана тых, хто ўдзельнічаў у стварэнні хронік раёнаў (дзіўна, што пры камплектаванні такіх аддзелаў гэта не бралася на ўлік). Гэты чалавек павінен аб'яднаць працу ўсіх гістарычных устаноў, краязнаўцаў, пошукавыя клубы, іншыя носыбіты гістарычных крыніцаў, ён павінен умець працаваць у архівах. Толькі тады можна гаварыць аб працы на дзяржаўным узроўні. Праца непасрэдна з людзьмі на ўдакладненні гісторыі раёнаў і увекавечванні памяці загінулых абаронцаў Айчыны толькі падыме аўтарытэт ідэалагічных аддзелаў. У насельніцтва не будуць узнікаць пытанні, чым займаюцца гэтыя аддзелы. Я бяру ўдзел у патрыятычных мерапрыемствах са школьнікамі старшых класаў, таму магу зрабіць выснову, што цікавасць да гісторыі роднага краю ў маладога пакалення ёсць. Пры развіцці пачуцця патрыятызму сярод насельніцтва дзяржава толькі выйграе.

Уладзімір БУРАЧОНАК,
г. Светлагорск

Традыцыі беларускага народа ў «Матулінай хатцы»

У тэрытарыяльным цэнтры сацыяльнага абслугоўвання насельніцтва, што ў Маскоўскім раёне горада Мінска, збіраюцца артысты тэатра фальклору «Матуліна хата». Усе яны нарадзіліся ў розных кутках Беларусі, а цяпер жывуць у сталіцы. Але пра родныя мясціны не забываюцца, памятаюць той край, дзе пачаўся іх жыццёвы шлях.

Таленты ў артыстаў тэатра фальклору самыя розныя – грае на гармоніку Васіль Ладуцька, Мікола Басаў грае на свірэлі ды вядзе гульніваю праграму, спрытна танчаць удзельніцы калектыву Кацярына Ткачова, сёстры Таццяна, Марыя і Альвіра Корбуты, Валянціна Янчык, Галіна Куніцкая, Вольга Альховік, Раіса Пупко, а Рыгору Кляйко добра даецца роля вясковай бабулькі. І хаця ёсць сярод удзельнікаў калектыву і людзі сталага ўзросту, на гэта можна забыцца, глядзячы, як лёгка рухаюцца яны ў танцы. Удзельнічаюць у пастаноўках і маладыя, прыкладам, студэнт Уладзімір Фалітарык.

У адной з пастацовак глядачам на сцэне паказваюць куточак вясковай вуліцы, дзе над плотам ляціць бусел. Выступае гурт з гармонікам і бубнам, пад музыку якіх танчаць жанчыны. А ў гэты час з хаты, дах якой хлопцы рамантуюць дранкаю, выходзіць гаспадыня з чыгунком у руках і па-заліхвацку выбівае на ім дробалкі.

Яшчэ адзін прыклад як у самадзейным мастацтве захоўваецца душа народа, яго патаемная жыццёвая праўда. Дзякуючы сапраўдным рупліўцам, народныя абрады і звычаі не сыходзяць у нябыт, а застаюцца жыць – па-рапейшаму поўныя спрадвечнай прыгажосці. А тэатр фальклору «Матуліна хата», ініцыятар стварэння і кіраўнік якога фалькларыст і танцамайстар Мікола Котаў, тым часам набірае сілу. І, магчыма, хутка яго дзеі выйдучь са сцэнных падмосткаў на вуліцы горада.

Наш кар. Фота Яўгена ПЯСЕЦКАГА

Вераснёвае неба высокае і пранізліва яркае. Крыжы касцёла святога Міхаіла Арханёла зіхацяць у сінечы. Немалы натоўп, які яшчэ хвіліну таму шумна і весела крочыў ад івянецкай плошчы Свабоды ўслед за вершнікам на наравістым кані, раптам сцішыўся, спыніўся. А на вуліцы каля касцёла сустрэліся эпохі – князь Вітаўт, які сем стагоддзяў таму заснаваў Івянец, і Міхал Клеафас Агінскі – пад час паўстання 1794 года ён звярнуўся да жыхароў мястэчка з заклікам змагацца за свабоду Айчыны. Але вось заціхлі апошнія гукі паланэза «Развітанне з Радзімай», і далей коннікі рушылі разам, а за імі, зноў стаўшы гаманкім і шумным, натоўп весела накіраваўся на цукеркавы фэст.

Сам фэст, зладжаны 7 верасня ў Івянцы кандытарскай фабрыкай «Івкон» ужо ў чацвёрты раз, адбыўся каля былой сядзібы пана Пятра Дарагунцава. Тут кожны з удзельнікаў мог знайсці занятка на свой густ – пачынаючы ад дэгустацыі цукерак і да майстар-класаў па танцах. Але аднымі толькі цукеркамі справа не абышлася, таксама на фэсце можна было пакаштаваць і нацыянальныя беларускія стравы ды напоі – жур, бабку, крамбамбулю і іншыя.

А вось і каваль завіхаецца – самы сапраўдны, у скураным фартуху і брылі. Памалу каля яго збіраецца кола цікаўных, а пад рукамі круцяцца малыя – кожнаму хочацца паглядзець, што тут адбываецца і якім чынам з кавалкаў жалеза атрымліваюцца незвычайныя рэчы. Аднаму з хлапчукоў выпала ўдача дапамагчы ў гэтай працы – раздзімаць мяхі, і малы робіць гэта засяроджана, быццам адчувае вялікую адказнасць. Сам каваль, Аляксандр Міхалевіч, толькі працягвае свой

Добры памочнік кавалю

Салодкая гісторыя ў Івянцы

занятка ды ціхенька пасміхаецца ў вусы – няхай вучыцца малеча, прывыкае змалку да амаль забытага, на жаль, занятку прадзедаў. Ён і сам яшчэ хлапцом менавіта так зацікавіўся кавальскай справай – як жа, якім чынам амаль з нічога атрымліваюцца цудоўныя рэчы? І вось ужо не адзін дзясняк гадоў стварае іх сваімі рукамі.

Непадалёк ад імправізаванай кузні мінакі таксама сцішваюць хаду, падыходзяць бліжэй да ганчарнага кола і зачаравана глядзяць, як пад умелымі пальцамі майстра з кавалачку гліны памалу паўстае прыгажосць. І мімаволі думаецца – можа, яшчэ дзед кагосьці з тых, хто так уважліва назірае за гэтым дзействам, якіх паўстагоддзя

А наперадзе – Агінскі і Вітаўт

таму гэтак жа асцярожна трымаў у руках кавалак гліны і выпешчваў з яе збан ці глядыш... А сёння яго ўнук зачаравана назірае за працай сучаснага ганчара і не разумее да канца, чаму так хочацца глядзець на гэтае простае відовішча ды на акуратныя, вывераныя рухі – і запамінаць. Ці ўспамінаць!

Але ж ці можа такое быць, каб салодкі фэст ды прайшоў без перашкодаў? Вось і гэтым разам хацеў злосны Цмок не даць адбыцца святу – скраў ключ ад фэсту. Пра велічыню трагедыі з усёй належнай роспаччу ўдзельнікам паведаміла ідэяная натхняльніца фэсту Антаніна Хатэнка. Аднак, у рэшце рэштаў, як ні хаваўся Цмок, як ні біўся потым – давялося здацца. Перамаглі яго смелыя рыцары ды Пушчавік і Лясныя Дзівы. Пэўна, не толькі сілай ды колькасцю, але і смакатой. Бо ад цукерак

хто заўгодна падабрэе, нават і Цмок.

А пакуль казачныя героі фэсту змагаліся са злом, іх месца на сцэне занялі музычныя гурты, якіх сёлета было асабліва шмат. Няма сумневу, што кожны з наведнікаў знайшоў музыку на свой густ – на сцэне па чарзе выступалі гурты «Vugar», «На таку», «Сёмуха», «Літы талер» ды іншыя. Завяршылася праграма выступленнем гурту «РАВА», пад музыку якога ўдзельнікі анімацыйнага тэатра «Майстэрня ўражанняў» завяршылі фэст відовішчным фаер-шоў. Тым і скончылася салодкае падарожжа ў гісторыю.

Ніна КАЗЛЕНЯ Фота айтару

Айтар выказвае падзяку арганізатарам за дапамогу ў падрыхтоўцы рэпартажу.

Казачкі ад вандровага аркестрыка «Vugar»

Грае казачка «На таку»

Развіццё краязнаўства ў БССР

Часопіс «Наш край» стаў выдавацца пад назвай «Савецкая краіна» і рэзка змяніўся яго змест: ідэалагічнае выкрыццё так званага нацыяналізму становіцца галоўнай мэтай многіх публікацыяў. З'явіліся дзеячы, якія не толькі адхілялі ўсё станоўчае, зробленае краязнаўцамі, але абвінавачвалі краязнаўства як варожую, контррэвалюцыйную, на карысць замежнай буржуазіі, дзейнасць. Напрыклад, Н. Нікольскі, вядомы беларускі савецкі гісторык, пісаў, што «некаторыя ўстановы Інбелкульту і АН, і перш за ўсё кафедра этнаграфіі і Цэнтральнае бюро краязнаўства, ператварыліся ў сапраўдныя штабы кулацкай ідэалагічнай агентуры, што дзейнічалі праз мясцовыя краязнаўчыя гурткі, праз сетку карэспандэнтаў, якія рэкрутаваліся пераважна з настаўніцтва, праз мясцовыя музеі і іншыя культурныя арганізацыі на месцах». Прафесар БДУ і старшы навуковы супрацоўнік Акадэміі навук Р. Выдра, адзін з актыўных пагромшчыкаў краязнаўства, у працы «Беларускі нацдэмакратызм у краязнаўчым руху БССР» пісаў так: «Беларускія нацдэмы, якія амаль цалкам авалодалі краязнаўчым рухам у Савецкай Беларусі, падпарадкавалі яго сваім буржуазна-рэстаўратарскім, контррэвалюцыйным і фашыстоўскім задачам, ніколі не хавалі сваёй гістарычнай роднасці з сваімі шавіністычна-нацыяналістычнымі папярэднікамі з лагера беларускай буржуазіі. Вось чаму ў высокай ступені характэрныя тыя гістарычныя нарысы «беларусазнаўства» ці «беларускага краязнаўства», якія з'яўляліся ў «Нашым краі» – усе гэтыя матэрыялы ў

адзін голас, адкрыта, без усялякага сорама, усталёўваюць ідэйную і арганізацыйную сувязь сучаснага нацдэмакратызму ў краязнаўчым руху БССР з беларускім буржуазна-дэмакратычным рухам у дарэвалюцыйны час».

Такія псеўдавучоныя ў разбурэнні краязнаўства стаялі на пазіцыях прымітыўнага разумення нацыянальнай культуры і спадчыны, якое дэкларавалася кіраўніцтвам рэспублікі. Так, В. Кнорын пераконваў: «Пралетарыят і рэвалюцыйнае сялянства ў нацыяналістычнай міфатворчасці патрэбы не адчуваюць. Наадварот, пралетарыят павінен выкрываць класавую сутнасць «нацыянальных герояў», выкрываць класавы змест міфа аб «нацыянальным залатым веку» ў мінулым, паказаўшы эксплуатацыйную класавую падаплёку гэтых міфаў...». Контррэвалюцыянерамі, замежнымі шпіёнамі былі аб'яўленыя С. Некрашэвіч, М. Каспяровіч, Д. Васілеўскі, Я. Лёсік, У. Пічэта, А. Шлюбскі, В. Ластоўскі, М. Улашчык і іншыя вядомыя краязнаўцы. Многія прайшлі праз арышты, высылкі ў аддаленыя рэгіёны ССРСР, былі расстраляныя. М. Каспяровіч, які для сапраўдных краязнаўцаў быў душою справы, а для ворагаў «князем краязнаўства», таксама стаў ахвярай рэпрэсіяў. Краязнаўчую дзейнасць «узначалі абмежаваны кар'ерыст В. Серафімаў», так ахарактарызаваў апошняга кіраўніка ЦБК удзельнік тых падзеяў С. Кандыбовіч. Краязнаўчы рух пачаў хутка развальвацца. Адзін з найбольш адыёзных выкрывальнікаў нацыяналізму ў краязнаўстве нехта Ф. Садоўскі сам у сярэдзіне 1931 г. канстатаваў, што старыя

краязнаўцы адышлі ад працы, новыя не прыцягнутыя, і назіраецца поўны развал краязнаўства.

ЦБК у 1930–1933 гг. існавала ў складзе масавага сектара Акадэміі навук. Яго кіраўніцтва імкнулася абгрунтаваць краязнаўства як частку масавай навукова-даследчай працы на заводах і фабрыках, калгасах і саўгасах. Апошняя трэцяя Усебеларуская краязнаўчая канферэнцыя (студзень 1930 г.) прайшла ў рэзкіх абвінавачваннях ЦБК за адсутнасць «яснай устаноўкі» па эканамічных пытаннях. Асноўным кірункам працы ЦБК робіцца навукова-метадычная забеспячэнне краязнаўцаў праграмамі па вывучэнні карысных выкапняў, лекавых траваў, фэналагічных з'яваў, гісторыі грамадзянскай вайны, партызанскага руху.

ЦБК спрабавала аптымізаваць арганізацыйную структуру краязнаўства, зрабіўшы яе асноўным звяном раённага краязнаўчага бюро. Гэтая рэарганізацыя адлюстраваная ў распрацаваным ЦБК «Палажэнні аб раённых бюро краязнаўства» (1929). Раённыя бюро прызначаліся кіруючым органам краязнаўчага руху і павінны былі функцыянаваць пры раённых аддзелах народнай адукацыі. Акруговыя і раённыя таварыствы краязнаўства як арганізацыйная форма краязнаўчай дзейнасці былі скасаваныя. Пазней было прызнана, што эксперымент па рэарганізацыі краязнаўчых таварыстваў быў заганным. Ён надаў краязнаўчым арганізацыям адміністрацыйныя функцыі, адарваў ад тых патрэбаў, што сапраўды цікавілі мясцовае насельніцтва.

У неспрыяльныя 1929–1930 гг. гісторыка-краязнаўчая тэматыка знікае са старонак «Нашага краю». Над часопісам узнікла пагроза закрыцця ці кардынальнага змянення. У №1 за 1930 г. надрукаваны зварот ЦБК да краязнаўчых арганізацыяў з патрабаваннем звязаць сваю працу з «небывалым пад'ёмам калектывізацыі і будаўніцтвам фабрык». Але і спробы праваставіць новую тэматыку не ўратавалі часопіс. «Сама назва «Наш край» павінна быць выкінута на сметнік гісторыі», – заклікаў той жа Р. Выдра. У канцы 1930 г. замест «Нашага краю» выйшаў часопіс «Савецкая краіна», змест якога адпавядаў палітыцы і ідэалогіі, якую праводзіла на

Беларусі камуністычная ўлада. «Наш край» быў аб'яўлены контррэвалюцыйным, памагатым панскай Польшчы, скіраваным на аднаўленне капіталістычнай Беларусі. «Отсюда понятно, – паведамляла «Савецкая краіна», – почему краеведение БССР гонялось за древностью, прошлым, копалось в грязи церквей, костёлов, синагог, упуская задачи социалистического строительства».

У 1932 г. была прынятая пастанова СНК БССР «Аб мерапрыемствах па разгортванні краязнаўчага руху», якая прадпісвала краязнаўцам даследаваць і паказваць выключна поспехі сацыялістычнага будаўніцтва. Краязнаўчыя арганізацыі абавязваліся актывізаваць дзейнасць па прыцягненні ў «масавыя краязнаўчыя ячэйкі» на заводах, фабрыках, МТС, саўгасах, калгасах, ВУН і школах працоўных, камсамольцаў, чырвонаармейцаў, студэнтаў, навучэнцаў, рацыяналізатараў. АН БССР і Наркамасветы павінны былі распрацаваць тэматыку краязнаўчых даследаванняў, забяспечыць метадычную дапамогу. На суперак дырэктывым указаннем грамадскі краязнаўчы рух пачаў рэзка згортацца, краязнаўчыя арганізацыі закрываліся. 17 лютага 1937 г. СНК БССР выдаў пастанову «Аб развіцці музейнай і краязнаўчай справы БССР». У пастанове вызначалася сістэма краязнаўчых арганізацыяў. Ніжэйшы ўзровень стваралі краязнаўчыя ячэйкі на прадпрыемствах, у саўгасах і калгасах, школах і ўстановах; у раённых і акруговых цэнтрах павінны былі працаваць раённыя і акруговыя бюро. Кіраўніцтва краязнаўчай працай цалкам перайшло да Наркамасветы. 25 красавіка 1937 г. Наркамасветы ў распараджэнні «Аб пастаноўцы і арганізацыі краязнаўчай работы» адзначыў, што няма неабходнасці ствараць асобныя краязнаўчыя арганізацыі, бо ўся краязнаўчая праца павінная праводзіцца пры дамах культуры, вучэбных установах і музеях. Пазней НКА ССРСР лістом-дырэктывай «Аб пастаноўцы і арганізацыі краязнаўчай работы» даў да ведама, што няма ніякай патрэбы ў стварэнні спецыяльных краязнаўчых арганізацыяў. Кіраўніцтва краязнаўчай працай ускладналася на мясцовыя музеі.

Валяціна САТАВА

(Працяг будзе)

Прыгожа-небяспечная...

Навальніца – адна з самых прыгожых атмасферных з'яваў, якая ў старажытныя часы выклікала толькі жак: людзі не маглі патлумачыць яе прыроду. Хаця сёння пра навальніцу нам вядома шмат, яна паранейшаму застаецца сур'ёзнай крыніцай небяспекі. Навальніца суправаджаецца праліўным дажджом, часам градам, моцным ветрам, маланкамі і грамам. Часцей людзі пужаюцца гука грому, але насамрэч трэба баяцца маланкі: прамое пападанне разраду ў чалавека можа закончыцца яго смерцю. Штогод ад удару маланкі ў свеце гіне 3 000 чалавек.

Звычайна пад час навальніцы мы назіраем лінейную маланку – гэта звільстая разгалінаваная лінія. Але ёсць яшчэ і шаравая (якая сустракаецца рэдка). Прырода гэтай з'явы да канца не вывучаная, таму траекторыя палёту такой маланкі і наступствы зусім невядомыя. Калі вы пачылі шаравую маланку побач, старайцеся не рухацца і захоўваць спакой. Не набліжайцеся да яе і не дакранаіцеся. Ні ў якім разе не спрабуйце яе «прагнаць» –

можа адбыцца выбух. Знаходзячыся ў памяшканні, вельмі павольна рухайцеся ў іншы пакой, пры гэтым прыкрывайце твар рукамі. Калі няма магчымасці сысці, кладзіцеся на падлогу, хавайцеся пад стол ці ложка і чакайце. Не варта дакранацца да металічных прадметаў, трымайцеся далей ад электраправодкі і электрапрыбораў. Праз 2 – 5 хвілін маланка знікне ці выбухне. Будзьце пільнымі: пасля выбуху можа пачацца пажар!

Калі навальніца пачалася пад час вашага знаходжання ў **кватэры, доме, хаце**: найперш адключыце ўсе электрапрыборы, выцягніце антэну і не размаўляйце па тэлефоне. Пасля пазбаўцеся ад скразнякоў (зачыніце вокны і дымаходы). Не сядзіце каля акна, печкі, каміна, вялікіх металічных прадметаў, на даху ці гарышчы.

Калі навальніца заспела **на вуліцы**: як мага хутчэй схавайцеся ў памяшканні ці пад'ездзе любога дома, ні ў якім разе не дакранаіцеся да сцен. Не карыстайцеся мабільным тэлефонам і не стойце каля высокіх слупоў, рэкламных шчытоў і пад.

Пад час навальніцы ў **машыне**: спыніцеся, зачыніце вокны, апусціце антэну. Не дакранаіцеся да ручак дзверак і іншых металічных прадметаў.

Калі навальніца напаткала вас **у лесе**, трымайцеся як мага далей ад дрэваў, што стаяць асобна, не сядзіце каля вогнішча (слуп гарачага паветра даволі добры праваднік электрычнасці). Лепей за ўсё перакачаць дождж паміж нізкарослымі дрэвамі з густымі кронамі, сядзець лепей у позе

«эмбрыёна». І абавязкова звярніце ўвагу, каб побач не было дрэваў, у якія маланка трапляла раней (грунт на гэтым участку мае высокую электраправоднасць).

Калі вы апынуліся пад час навальніцы **на адкрытай мясцовасці**, ні ў якім разе не стойце на ўзвышшах. Пашукайце яму ці яр і сядзьце там. Калі заглыбленні няма, кладзіцеся на зямлю. Не хавайцеся ў стозе сена ці саломы, у закінутых хлявах. Не хадзіце басанож і не

накрывайце галаву прадметамі, якія праводзяць ток (рыдлёўка, ануча і інш.).

Патрапілі пад дождж **на вадаёме**? Выйдзіце з вады, адыдзіце як мага далей ад берага і схавайцеся. Калі вы ў чоўне, то тэрмінова рухайцеся да берага. Калі немагчыма, то асушыце лодку; калі маеце абарончы тэнт, падыміце яго, пераапаніцеся ў сухую вопратку (калі ёсць) і сядзьце далей ад мачты, падкладзіце пад сябе выратавальную камізэльку ці боты. Не рыбацце: снасці з'яўляюцца правадніком для электрычнасці.

І яшчэ некалькі парадаў: не бегайце пад час навальніцы, пазбягайце характэрных разломаў у глебе (гэта «гнездоўі маланак», якія з'яўляюцца найбольш правадзімымі ўчасткамі). Не варта збірацца ў групы. Паспрабуйце ізалявацца ад вільготнай глебы: падкладзіце пад сябе дыванок, надзімаць матрац, галінкі, каменні, вопратку, абутак і інш. Калі побач аказаўся чалавек, у якога патрапіла маланка, не бойцеся да яго дакранацца – зарад у цэле пацярпелага не затрымліваецца.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС г. Мінска

Валеры **МАРАКОЎ**

Чуеш, Беларусь?

Кастусю Каліноўскаму

Былі імкненні,
Мары,
Барацьба,
Былі пажары бацькаўскіх
палаткаў.
Узнімала сцяг свой
Галыцьба –
Іх пачуццёў і радасці іх
Сведку.

Кляпалі косы,
Плавілі сякеры,
На панскі чэрап плавілася
сталь.

Ў разгары іх
Вялікай веры

Ён на чале, павадыром іх
Стаў.

Любоў і вера...
Мары й маладосць...
Хто іх стрымае
прагнаю рукою,

Дзе здэк,
Дзе катаванне ёсць –
Не можа быць там ціша
І спакой.

Кіпела сэрца
над нядоляй краю,
Ўздыхай наш край
Балотнымі грудзямі.

Тут пад пятой
Расійскіх генералаў
Душыўся ён крывёю
І слязьмі.

Ішла стыхія...
Воля...
І адплата...
Палаў касцёр
ў расхрыстаных грудзёх.
З любоўю сына,
Друга,
Брата
Ён аддаваў юнацкае жыццё...

О, Беларусь!
Ці чуеш ты,
Ці чуеш?...
Твой лепшы сын
распяты за цябе.
Няўжо ў грудзёх тваіх
Начуе
Яго вялікіх дум разбег?

О, мабыць не.
Я чую твае словы...
Я чую твой палаючы уздым –
Яны, як радасць песні
Новай,
Даюць натхненне й веру
Маладым.

1928 г.

«Адна ёсць толькі ў свеце Беларусь»

Да 100-годдзя з дня нараджэння **Масея Сяднёва (1 верасня)**
і 110-годдзя з дня нараджэння **Наталлі Арсенневай (20 верасня)**

Уздоўж

3. Дзіцячы часопіс, у якім былі надрукаваныя ўрыўкі з кнігі «Насьцейка, сьветарова дочка» беларускага паэта, эсэіста, публіцыста, перакладчыка **Масея Сяднёва**, які нарадзіўся 100 гадоў таму ў в. Мокрае, што на Касцюковічыне. 8. Не вялікае возера. 9. «Устань, ...». Верш, які беларуская паэтэса **Наталля Арсеннева**, руская з паходжаннем, ураджэнка г. Баку, прысвяціла **Максіму Багдановічу**. 10. Верш, якім адкрываецца цыкл вершаў «Слова» ў кнізе **М. Сяднёва** «Ачышчэнне агнём». 13. Тое, чым абмахваюцца ў духату. 14. «Сыплецца саду // Кроплі дажджу, як раса» («Сыплецца з клёнаў лісты», **Н. Арсеннева**). 15. «Песня мая, ты не мучайся болей – // волі ня мае твой ціці ...». Зверша **М. Сяднёва** «Уначы», напісанага на **Калыме**, на сталінскай катарзе. 18. «Беларусь. // Наша ...-Краіна! // Ты з нас моцных зрабіла людзей». («Прысяга», **Н. Арсеннева**). 19. «... Янкі Купалы». Паэма **М. Сяднёва**, у якой вайна паказаная праз успрыманне вялікага песняра.

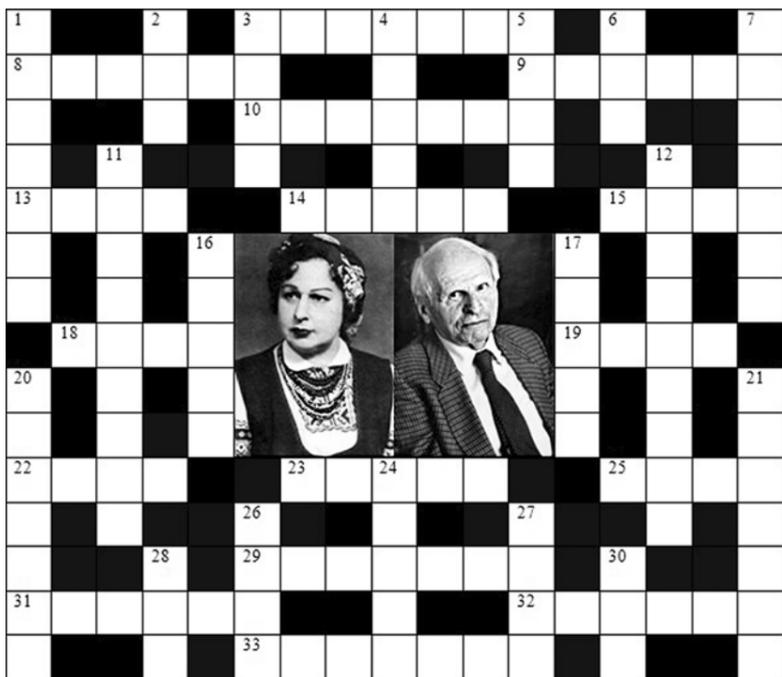
22. «Мой родны ...». Першы верш **Н. Арсенневай**, надрукаваны ў газеце «Наша Ніва» ў кастрычніку 1920 г. 23. «... каліноўцаў». Верш **Н. Арсенневай**, у цэнтры якога – вобраз **Кастуся Каліноўскага**. 25. «Адзіны чэсны беларускі ... // адно ў нас чалавечае сумленне». З верша «Адна ёсць толькі ў свеце Беларусь» беларускай паэтэсы **Ларысы Геніюш**, якая ў цяжкія для **М. Сяднёва** часы дапамагла яму ў Празе з жылём. 29. Горадна **Міншчыне**, дзе **Н. Арсеннева** да вайны працавала ў газеце «... праўда». 31. «Трактарная ...». Адзін з першых вершаў **М. Сяднёва**, надрукаваны ў мсціслаўскай «раёнцы». 32. «Раман ...». **Раман М. Сяднёва**, у якім раскрываюцца гады сталінскіх рэпрэсіяў і які аўтар прысвяціў буйному вучонаму, беларусу **Барысу Кіту**. 33. «Цвіце чаромха і чарэшня, // Паненкай ... стаіць» («Люблю я сонца залатое», **Н. Арсеннева**).

Упоперак

1. **Алесь ...** (Альфрэд Радзюк). Беларускі паэт, які быў

настолькі захоплены вершам **М. Сяднёва** «Домік у Менску», што напісаў паэму пад такім жа назовам. 2. «... браты». **Балада Н. Арсенневай**. 3. «Малітва» або «Магутны ...». Цудоўны верш **Н. Арсенневай**; пакладзены на музыку **М. Равенскім**; ён стаў неафіцыйным нацыянальна-рэлігійным гімнам Беларусі. 4. ... «Лясное возера». Музыка-драматычны твор, створаны **Н. Арсенневай** «Лебедзінае возера»; кампазітар – **М. Шчаглоў** (Куліковіч). 5. **Плады, якія апалі ад ветру**. 6. Мужчынскае імя. 7. «Які ... кругом! Бяз берагу, бяз краю» («Улетку», **Н. Арсеннева**). 11. **Юрый ... Вялікі** рускі паэт, які па кудзелі паходзіў са старажытнага дваранскага роду **Арсенных**. 12. Верш **М. Сяднёва**, у якім паэт успамінае вобразы бацькі, маці, загінулай ад кулі партызана, а таксама мясціны, дзе ён нарадзіўся. 16. «**Масеева ...**». Зборнік эсэ, старонак дзённіка і інш., у якім **М. Сяднёў** успамінае пра **Янку Купала**, **Якуба Коласа**, **Максіма Танка**, а таксама выказвае заклапочанасць дрэнным станам беларускай мовы. 17. «Сонца там росы ўсмешкаю сушыць, // ... там кветкі ласкае, варушыць» («Край», **Н. Арсеннева**). 20. **Завяршэнне ўборкі бульбы**. 21. **Максім ... Беларускі пісьменнік, фалькларыст, прафесар**, які зрабіў найбольшы ўплыў на станаўленне **Н. Арсенневай-паэтэсы**; яму **Н. Арсеннева** прысвяціла верш «Красавік». 24. «**А сягоння ўжо яблык з дрэваў знялі, // І па шклу пльывуць восені ...**» («Толькі ўчора...», **Н. Арсеннева**). 26. ... хатка – родная матка (прык.). 27. «Хай цямянее ..., хай жыццё замірае, – // Не агорнуць нас восені горкія мары» («Восень», **Н. Арсеннева**). 28. «Вее ... над прасторам зямлі, // Люлі, люлі, сыночак мой, люлі» («Калыханка», **Н. Арсеннева**). 30. **Вялікі гістарычны перыяд**.

Склаў **Лявон ЦЕЛЕШ**

(Працяг. Пачатак у № 33)

А на Запарожскай Сечы Хмяльніцкага і сапраўды добра прынялі. Ды яшчэ як! Няшмат часу прайшло – гетманам сваім абралі **Багдана** запарожцы. **Пабачыў** гетман – шабляў шмаў, а справы сапраўднай сечавікі не маюць. Аднак кожны з іх паноў польскіх кляне за іх нядобрыя справы. За тое, што сялянаў прыгнятаюць, за абразу праваслаўнага люду, за няправедныя суды. Натхніў **Хмяльніцкі** запарожцаў на паўстанне. Сталі вольныя казакі рыхтавацца. Нават з крымскім ханам паладзіў **Багдан**, схіліў яго выступіць саюзнікам. Вось жа справы! Нядаўні злейшы вораг – а дзейнічаць гатовы заадно!

Пранеслася пагалоска пра тое, чым Сеч дышае, па ўсёй зямлі. Стала вядома аб гэтым і ў польскіх землях. Вялікага гетмана кароннага, **Станіслава Канецпольскага**, не было на той час ўжо ў жывых. Месяца яго заняў пан **Мікалай Патоцкі**. Разам з гетманам польным каронным **Марцінам Каліноўскім** выступіў **Патоцкі** ў паход на Запарожскую Сеч. Наперад жа выслаў з вялікім атрадам сына свайго, дваццацішасцігадовага **Стэфана**. Малодшаму **Патоцкаму** было наказана «прайсці стэпы і лясы, разбурыць і знішчыць дашчэнту брыдкае скопішча казакоў і прывесці зачынышкаў дзеля заслужанай страты». «Ідзі, – сказаў стары **Патоцкі** сыну, – і няхай гісторыя напіша табе славу».

Харугва Б. Хмяльніцкага (рэканструкцыя)

Частка атрада **Стэфана Патоцкага** была коннай. Іншыя (рэестравыя казакі і два палкі нямецкіх наймітаў) рушылі па рацэ, што называлася **Жоўтыя Воды**, на казахых чаўнах-чайках. Тут жа былі і чыгырынцы **Крычэўскага**. Але настрой у іх быў зусім не такім, з якім можна рынуцца ў бітву. Супраць братаў сваіх, супраць **Багдана**, які быў аднапалчанінам, ніхто не хацеў біцца. Аднак змрочна маўчалі казакі, пакуль не загаварыў сам **Крычэўскі**. «Ці не лепш будзе нам, хлопцы, пакінуць паноў ды перайсці на **Багданаў бок**? – спытаўся ён. – Няўжо дапусцім мы, каб рукамі нашымі **Патоцкі братаў** нашых білі? А калі дапусцім, то заўтра ж паны з нас саміх скуру здзяруць і сёдлы коней сваіх ёю пакрыюць...».

Смерць С. Патоцкага

(Працяг на стар. 8)

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Загулі казакі. Спыніліся хуткія чайкі... Замітусілася казацкая старшына, абраная з верных палякам людзей. Занепакоіліся немцы-найміты. Глядзяць з густых зарасцяў чароту на тое, што адбываецца пасярод ракі, людзі Хмяльніцкага, здзіўляюцца. Добра падрыхтаваўся Багдан да сустрэчы з ворагам. Наладзіў засады. Размясціў стралкоў па абодвух берагах ракі. Але не спяшаюцца стралкі выконваць загад Багданаў – глядзяць, чым жа скончыцца бунт рэестравых? Нядоўга супраціўлялася старшына – перабілі іх казакі Крычэўскага. А як аклікнулі іх запарожцы, дык радасна рукамі замахалі: да вас, хлопцы, плылі! Прымайце ў свае шыхты! Толькі немцы адмовіліся ваяваць на баку Хмяльніцкага. Уступілі з казакамі ў бой, ды хутка ўсе і паляглі.

Разбіты ў той дзень быў атрад Стэфана Патоцкага. А сам ён, цяжка паранены, патрапіў у рукі казакоў. Нядоўга пажыў – сканаў ад раненняў сваіх на другі дзень. Не славу напісала яму гісторыя, а смерць. Праз некалькі дзён былі разгромленыя і галоўныя сілы палякаў. І ўзятыя ў палон абодва гетманы. Хмяльніцкі аддаў іх саюзніку свайму, татарскаму мурзе Тугай-Бею.

Я. Вішнявецкі
(мастак Даніэль Шульц)

Праўда, у слаўнай для казацтва бітве на Жоўтых Водах палкоўнік Крычэўскі ўжо ўдзелу не прымаў. У самым пачатку яе захапілі Крычэўскага татары. Па-здрадніцку захапілі. Ведаючы, што гэта менавіта ён прывёў рэестравых казакоў у войска Багдана. Хмяльніцкі не стаў сварыцца з саюзнікамі. Вырасшы справу лёгка і проста: заплаціў Тугай-Бею за Крычэўскага выкуп – 12 тысячаў залатых. Крычэўскаму ж сказаў, што калі не хоча палкоўнік, каб яго зноў нехта «зблытаў» з палякам, трэба яму стаць сапраўдным запарожцам і прыняць права-слаўе. Крычэўскі і сам таго ж хацеў. Ён вярнуўся ў веру продкаў, атрымаўшы імя Міхаіл і кіеўскі казачы полк у кіраванне.

У чэрвені 1649 года палкоўнік Міхаіл Крычэўскі, узначальваючы авангард войска Хмяльніцкага, прымусіў палякаў С. Ланцаронскага адыходзіць ад Меджыбожа. А ў ліпені ўдзельнічаў у разгроме войскаў князя Ярэмы Вішнявецкага пад Канстанцінавым.

У гэты час Хмяльніцкаму стала вядома, што з поўначы, з беларускіх земляў, рыхтуецца нанесці казакам удар гетман польны літоўскі Януш Радзівіл. Яго войска было моцным і вельмі дысцыплінаваным.

Багдан даўно ўжо высылаў на Беларусь свае загоны (з украінскай – атрады). Тыя, павялічваючыся ўдвая і нават утрая за кошт беларускіх сялянаў і мяшчанаў, разносілі і па Вялікім Княстве Літоўскім полымя паўстання. Аднак большасць іх урэшце была разбітая. Цяпер на Беларусі знаходзіўся толькі шасцітысячны полк Сцяпана Пабадайлы і Івана Гаркушы, які атабарыўся ў месцы, дзе Сож сустракаецца з Дняпром, на супраць гарадка Лоева. Гэта была вельмі выгадная пазіцыя. З трох бакоў казакоў ахоўвала рачная вада, з чацвёртага яны ўмацаваліся валамі.

Адноўленая рэзідэнцыя Б. Хмяльніцкага ў Чыгірыне

(Заканчэнне будзе)

Верасень

20 – Мацяш Ніна Іосіфаўна (1943, Бярозаўскі р-н – 2008), пісьменніца, перакладчыца, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя А. Куляшова (1984) – 70 гадоў з дня нараджэння.

21 – Янкоўскі Фёдар Міхайлавіч (1918, Глускі р-н – 1989), мовазнаўца, пісьменнік, фалькларыст, заснавальнік беларускай фразеалогіі, заслужаны дзеяч навукі Беларусі – 95 гадоў з дня нараджэння.

22 – Шынклер Хвядос Сяргеевіч (1903, Заслаўе – 1942), пісьменнік, крытык, перакладчык – 110 гадоў з дня нараджэння.

23 – Аркадзь Маўзон (Арон Іосіфавіч Маўшэнзон; 1918, Віцебск – 1977), драматург – 95 гадоў з дня нараджэння.

24 – Пузына Юзаф Эдвард (1878, Камянецкі р-н – 1949), гісторык, пісьменнік – 135 гадоў з дня нараджэння.

24 – Мядзёлка Паўліна Вікенцьеўна (1893, Мядзельскі р-н – 1974), заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 120 гадоў з дня нараджэння.

25 – Грахоўскі Сяргей Іванавіч (1913, Пінскі р-н – 2002), пісьменнік, перакладчык, заслужаны работнік культуры Беларусі, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя А. Куляшова

(1983), Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1992) – 100 гадоў з дня нараджэння.

25 – Вячка Целеш (Вячаслаў Міхайлавіч; 1938, Ваўкавыскі р-н), мастак, краязнаўца, філакартыст – 75 гадоў з дня нараджэння.

26 – Украінец Паўла Пятроўна (1933, Столінскі р-н), гісторык, палітолаг, сацыялаг, выдатнік адукацыі Беларусі, лаўрэат прэміі імя У.І. Пічэты БДУ (2009) – 80 гадоў з дня нараджэння.

27 – Баторый Стэфан (1533, Румынія – 1586), дзяржаўны дзеяч, палкаводзец, князь трансільванскі, вялікі князь ВКЛ і кароль польскі – 480 гадоў з дня нараджэння.

28 – Грыгар’янец Армэн Багратавіч (1918, Узбекістан – 1976), мастак тэатраў і кіно, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 95 гадоў з дня нараджэння.

29 – Парэцкі Якаў Ільіч (1913, Расія – 1992), беларускі літаратуразнаўца, перакладчык – 100 гадоў з дня нараджэння.

29 – Уладзіслаў Сыракомля (Людвік Францішак Уладзіслаў Кандратовіч; 1823, Любанскі р-н – 1862), беларускі і польскі паэт, перакладчык, крытык, краязнаўца – 190 гадоў з дня нараджэння.

Жарт тыдня ад Каласка і Калінкі

Як выратавацца ад камароў?
Нагрэць камяні да чырвані і раскласці іх вакол хаты.

Камары ляцяць, думаюць, што хата акружана крывянымі шарамі. Пачынаюць «цалаваць» іх і абсмальваюць свае насы.

Хочаце верце, хочаце не верце, а гэта я прысніў у адну з кароткіх нацэй на Аўцюкоўскім фестывалі.

Уладзімір ЛІПСКІ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

МОВА МАСТАЦКАЙ літаратуры – (заканчэнне артыкула). Мова мастацкай літаратуры – паняцце гістарычнае. Параўноўваючы вершы беларускага перыяду Сімяона Полацкага і творы палітычнай сатыры XVII ст., п’есы В. Дуніна-Марцінкевіча і творы Янкі Купалы, Якуба Коласа, можна ўбачыць значнае адрозненне ў складзе і семантыцы лексічных сродкаў, у характары пабудовы сказаў і словазлучэнняў старажытнабеларускай мовы мастацкай літаратуры XVI–XVII стст., пачатковага фармавання новай беларускай мовы і сучаснай мовы мастацкай літаратуры. Вялікую ролю ў яе станаўленні XIX – пач. XX стст. адыгралі аўтары ананімных вершаў, гутарак, паэмаў «Энеіда навыварат» і «Тарас на Парнасе», В. Дунін-Марцінкевіч, Ф. Багушэвіч, А. Абуховіч, А. Гурыновіч, Янка Лучына. Мова мастацкай літаратуры гэтага перыяду, як і беларуская літаратурная мова наогул, складалася на базе жывых народных гаворак, лексічныя і граматычныя асаблівасці якіх уводзілі ў літаратурны ўжытак

беларускія пісьменнікі. Працэс фармавання яе праходзіў ва ўмовах сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту, паколькі ўрад Расійскай Імперыі забараняў выкарыстанне беларускай мовы ў дзяржаўных і навучальных установах. Беларуская мова мастацкай літаратуры XIX ст. не была ўнармаванай. Творы друкаваліся лацінскім шрыфтам і кірыліцай рускага варыянта, што таксама стрымлівала выпрацоўку адзіных арфаграфічных і граматычных нормаў.

Найбольшага развіцця беларуская мова мастацкай літаратуры дасягнула пасля падзення расійскага самадзяржаўя, калі беларускі народ змог атрымаць савецкую дзяржаўнасць. Выдатная роля ў яе ўзбагачэнні і ўнармаванні належыць майстрам мастацкага слова Янку Купалу, Якубу Коласу, Цётцы, М. Багдановічу, Змітраку Бядулю, М. Гарэцкаму, У. Дубоўку, Цішку Гартнаму, Кузьме Чорнаму, Кандрату Крапіве, Ф. Янкоўскаму, У. Караткевічу, Н. Гілевічу, Р. Бардуліну і інш.